Finnwatch ry:n lausunto
ympäristövaliokunnalle
16.2.2022

Asia: VNS 10/2021 vp Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua ympäristövaliokunnalle valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta. Finnwatch esittää lausunnossaan havaintoja selonteosta yritysten ihmisoikeusvastuun näkökulmasta (luku 4.8) keskittyen sitovan yritysvastuusääntelyn valmistelun etenemiseen. Yritysten ihmisoikeusvastuu kattaa kansainvälisesti tunnustetut ihmisoikeudet, jotka on ilmaistu ihmisoikeuksia koskevissa kansainvälisissä perusasiakirjoissa ja Kansainvälisen työjärjestö ILO:n julistuksessa työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista. Lisäksi se kattaa muun muassa kasvihuonekaasupäästöt sekä ilmaa, vesistöjä tai maaperää saastuttavan toiminnan ja metsäkadon, joista on haitallisia vaikutuksia ihmiselämälle ja terveydelle.[1]

Pääministeri Marinin hallitus on ohjelmassaan asettanut tavoitteekseen tehdä Suomesta yritysten yhteiskuntavastuun edelläkävijämaan säätämällä yritysvastuulain, joka perustuu yrityksille asetettavaan niin kotimaista kuin ulkomaista toimintaa koskevaan huolellisuusvelvoitteeseen.[2] Hallitus on kuitenkin lipsumassa tästä tavoitteesta. Vaikka hallitus on teettänyt useita yritysvastuulakiin liittyviä selvityksiä, joihin selonteossa viitataan, ovat muut maat ajaneet kansallisen yritysvastuulain säätämisessä Suomen edelle. Ranskassa kansallinen yritysvastuulaki on ollut voimassa jo vuodesta 2017, ja Saksassa ja Norjassa kansallinen yritysvastuulaki säädettiin vuoden 2021 aikana. Myös esimerkiksi Alankomaissa maan tammikuussa 2022 virkaan astunut hallitus on sitoutunut säätämään kansallisen, kattavan yritysvastuulain.

Kansallisten yritysvastuulakien lisääntyessä Suomen kannalta keskeisissä kaupankäyntimaissa kotimainen sitova yritysvastuusääntely edistäisi suomalaisyritysten kilpailuasemaa. Esimerkiksi yritysvastuulain jo säätänyt Saksa on ollut Suomen merkittävin kauppakumppani tavaravaihdolla mitattuna jo vuodesta 2014 lähtien.[3] Saksan yritysvastuulaki, jota sovelletaan vuodesta 2023 lähtien, tulee vaikuttamaan suoraan sellaisiin suomalaisiin yrityksiin, joilla on sen soveltamisalaan kuuluvia saksalaisia asiakkaita. Saksalaiset yritykset tulevat tulevaisuudessa vaatimaan entistä enemmän tietoa toimitusketjujen ihmisoikeus- ja ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta suorilta tavarantoimittajiltaan, mukaan lukien suomalaisyrityksiltä.

Hallituksen teettämät selvitykset osoittavat selkeitä puutteita suomalaisyritysten vapaaehtoisuuteen perustuvissa huolellisuusvelvoiteprosesseissa. Esimerkiksi

[1] OHCHR, Fact Sheet No. 38: Frequently Asked Questions on Human Rights and Climate Change, s. 36, saatavilla osoitteessa: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FSheet38_FAQ_HR_CC_EN.pdf

[2] Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta, s. 110, saatavilla osoitteessa http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3

[3] Suomi ulkomailla -sivustot, Saksa: Kahdenväliset suhteet, https://finlandabroad.fi/web/deu/kahdenvaliset-suhteet (viitattu 14.2.2022)

Finnwatch ry, Malminrinne 1 B, 00180 Helsinki
www.finnwatch.org

selonteossakin mainitun valtioneuvoston teettämän nk. SIHTI-selvityksen tulosten mukaan "*vaikka suomalaisyritykset ovat varsin laajasti ainakin yleisellä tasolla sitoutuneet ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, käytännön tasolla ihmisoikeusvastuun ja sen seurannan järjestelmällinen integrointi osaksi yritysten ydintoimintoja on suurelta osin vielä varhaisessa vaiheessa. Suomalaisyritykset myös julkaisevat verrattain niukasti ihmisoikeusvastuunsa toteutumiseen liittyvää tietoa.*"[4] SIHTI-selvityksessä tarkasteltujen 78 suomalaisyrityksen keskuudessa oli merkittävää hajontaa, mutta silti yritysten selkeä enemmistö (49/78) jäi kokonaistuloksissa alle 30 %:iin maksimipisteistä, ja joukossa oli peräti viisi yritystä, jotka jäivät arvioinnissa kokonaan vaille pisteitä. Sitovaa sääntelyä tarvitaan huolellisuusvelvoiteprosessien valtavirtaistamiseksi ja juurruttamiseksi osaksi yritysten toimintaa.

Myös useat sijoittajat ovat ottaneet kantaa sitovan yritysvastuusääntelyn puolesta.[5] Tulevaisuudessa yritysten rahoitus tulee olemaan entistä enemmän sidoksissa vastuullisuuteen ja yritysten toimintaan liittyvien ihmisoikeus- ja ympäristöriskien asianmukaiseen hallintaan ja haitallisten vaikutusten korjaamiseen.

Työministeri Tuula Haatainen ilmoitti helmikuussa 2022 tulevansa esittelemään hallituspuolueille yritysvastuulakihankkeen, joka olisi mahdollista toteuttaa vielä tällä hallituskaudella.[6] Samalla ministeri Haatainen vahvisti Suomen tuen EU-tason yritysvastuusääntelylle. Komission aloitetta, joka on myöhästynyt useita kertoja, odotetaan tätä kirjoitettaessa julkaistavaksi 23.2. Kansallista sääntelyä koskevan työ- ja elinkeinoministeriön arviomuistion julkaisu on puolestaan siirretty reilut kolme viikkoa komission aloitteen jälkeen.[7]

Se, että komission aloite julkaistaan, ei vielä tarkoita, että se olisi etenemässä lainsäädännöksi. Aloitteen eteneminen EU:n lainsäädäntöprosessin läpi voi viedä vuosia eivätkä kaikki komission aloitteet välttämättä koskaan päädy lainsäädännöksi.[8] Lisäksi

---

[4] Suomalaisyritysten ihmisoikeussuoriutumisen tila (SIHTI) -hanke: Selvitys suomalaisyritysten ihmisoikeussuoriutumisen tilasta, s. 75, saatavilla osoitteessa: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-065-3

[5] Ks. esim. Business and Human Rights Resource Centre, Companies & Investors in Support of mHRDD, https://www.business-humanrights.org/en/big-issues/mandatory-due-diligence/companies-investors-in-support-of-mhrdd/

[6] Työministeri Tuula Haatainen, 4.2.2022, https://twitter.com/TuulaHaatainen/status/1489522262009077760 (viitattu 14.2.2022)

[7] Työ- ja elinkeinomisteriön erityisasiantuntija Linda Piirto, https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:6894569762127458304/ (viitattu 14.

[8] Esimerkiksi vuonna 2016 annettu komission esitys julkisesta maakohtaisesta veroraportoinnista saatiin voimakkaasti vesitettynä maaliin vasta marraskuussa 2021. Esitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä pörssiyhtiöiden hallituksissa annettiin jo vuonna 2012, mutta on jumittunut neuvostoon. Neuvosto on torpannut myös komission jo vuonna 2008 annetun aloitteen yhdenvertaisesta kohtelusta työmarkkinoiden ulkopuolella. Viime vuonna komissio veti kokonaan pois käsittelystä jo

komission aloite tullaan antamaan direktiivinä. Se tulee siis sovittaa jäsenmaiden kansalliseen lainsäädäntöön, mikä edellyttää kansallisia ratkaisuja, joita kansallisesta yritysvastuulaista käytävä keskustelu edistää.

Suomen ei siten tule jäädä odottamaan EU-tason sääntelyä, vaan eduskunnan tulee käsitellä mahdollinen hallituksen lakiesitys kansallisesta yritysvastuulaista vielä tällä vaalikaudella.

vuonna 2013 annetun aloitteen kulutustavaroiden turvallisuudesta, koska sovun saavuttaminen neuvoston ja parlamentin välillä alkoi näyttää liian epätodennäköiseltä.